

ปัญหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาและสำรวจความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียน ครู และผู้ประกอบการ เพื่อค้นหาสภาพที่เป็นจริงทางค่านิยมในปัจจุบัน และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบว่า ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างกันหรือไม่ตามตัวแปรต่าง ๆ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเกี่ยวกับ "จริยธรรม" ได้รับความสนใจจากนักจิตวิทยา สาขาต่าง ๆ มาช้านานแล้ว และยังคงเป็นที่สนใจศึกษาของนักจิตวิทยารุ่นหลังตลอดมา ทั้งนี้เนื่องจาก "จริยธรรม" เป็นตัวการสำคัญยิ่งประการหนึ่งในการกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ให้อยู่ในขอบเขตที่พึงงาม เหมาะสม และอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นสุข ในภาวะที่สังคมสับสนวุ่นวาย เช่นปัจจุบัน การศึกษาค้นคว้าเรื่องจริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่สมควรจะได้รับการใส่ใจมากยิ่งขึ้น หากมนุษย์มีแต่ความรู้ความสามารถสูงเพียงอย่างเดียว โดยขาดความสำนึกในเรื่องความดีงามเสียแล้ว แทนที่จะเป็นประโยชน์ เขาอาจใช้ความรู้ ความสามารถไปในทางที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเอง และสังคมได้

อย่างไรก็ตาม "จริยธรรม" เป็นเรื่องที่มีขอบข่ายกว้างขวางไม่เฉพาะแต่ภายในสังคมมนุษย์ด้วยกันเองเท่านั้น จริยธรรมยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์อีกด้วย (Non-Human World) เนื่องจากมนุษย์ไม่ได้มีการปะทะสัมพันธ์ (Interaction) เฉพาะกับมนุษย์ด้วยกันแต่เพียงอย่างเดียว ในการดำรงชีวิตแต่ละวันมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องของปะทะสัมพันธ์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ได้แก่ พืช สัตว์ วัตถุ อยู่ตลอดเวลาด้วยกัน ดังนั้นหากมนุษย์ไม่มีแนวทางในการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสมแล้ว มนุษย์นั่นเองที่จะเป็นผู้เผชิญกับผลกระทบที่เกิดตามมา แต่ทั้ง ๆ ที่มนุษย์มีชีวิตอยู่

ตามกลางธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลาและตลอดชีวิต กระนั้นความคิดที่ว่ามนุษย์มีพันธะหรือหน้าที่อะไรต่อธรรมชาติอันหมายถึง จริยธรรมระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติกลับ เป็นสิ่งที่ไม่ค่อยมีการกล่าวถึง จริยธรรมที่นักปรัชญาพูดถึงส่วนใหญ่มักจะเป็น จริยธรรมระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับสังคมมากกว่า

นับตั้งแต่เผ่าพันธุ์มนุษย์ได้ถือกำเนิดบนพื้นโลก แทบทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ได้กระทำลงไปก็ด้วยความปรารถนาจะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น มนุษย์ได้พยายามแสวงหาหนทางสร้างโลกให้สวยสดงดงามด้วยการผลิตสิ่งของต่าง ๆ ขึ้นมาขายเท่าที่ต้องการนับตั้งแต่อาหาร เครื่องนุ่งห่ม พืชสีเขียว และสัตว์เลี้ยง รวมทั้งวัตถุดิบต่าง ๆ เช่น โลหะ แร่ธาตุ และน้ำมันเชื้อเพลิง นอกเหนือจากการกระทำของมนุษย์ในด้านการทำลายล้าง เช่น สงครามแล้ว การกระทำทั้งปวงของมนุษย์ในเวลาที่ยานมาถึงไคววา เป็นการสร้างโลกใหน่าอยู่อาศัยมากขึ้น (คัสแมน เอฟ, เรมอนด์ 2524: 10) เราต่างภาคภูมิใจในความสำเร็จของมนุษย์ที่สามารถเอาชนะธรรมชาติ โดยพยายามกอบโกยผลประโยชน์จากธรรมชาติอย่างเต็มที่ด้วยความรู้ใหม่ ๆ ทางเทคโนโลยี

อย่างไรก็ดี ต่อมาเราก็เริ่มจะสังเกตว่า "การข่มขืนธรรมชาติ" (Rape Nature) โดยใช้พลังกำลังทางเทคโนโลยีแต่อย่างเดียวนั้น มักจะมีปรากฏการณ์ประหลาด ๆ เกิดขึ้นเสมอ ส่วนมากมักจะไม่ใช่ที่ตรงนั้นและเดี๋ยวนั้น (Direct and Immediate Effects) แต่มักจะเป็นที่อื่นและในระยะยาว (Long-Term Side Effects) ในลักษณะที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อนเลย นั่นคือ "ธรรมชาติย่อมจะแก้แค้นเสมอ" (Nature Always Takes Revenge) ทำให้โครงการพัฒนามากมายเกิดผลเสียหาย หรือได้ผลตรงข้ามกับที่คาดคิดไว้แต่เดิม (นาถ ตันทวีรุพท์ 2521: 15)

ตัวอย่างเช่น เชื้อขนขนาดใหญ่ถูกสร้างขึ้นกันแม่น้ำเพื่อกักน้ำไว้ใช้เพาะปลูก เพื่อเพิ่มผลผลิต พื้นที่ที่เคยแห้งแล้งจะใคร่รับน้ำทำการเพาะปลูกพืชชนิดใหม่ ๆ แต่ปัญหาเกิดขึ้นเนื่องจากดินตะกอนที่ไหลมาตามกระแสน้ำได้สะสมพอกพูนเหนือสันเขื่อน ตะกอนเหล่านี้จะมีมากขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นอันตรายต่อสันตลิ่ง ส่วนทางด้านท้ายน้ำกลับขาดดินตะกอนอันเป็นประโยชน์ต่อการเพาะปลูก เมื่อน้ำในลำแม่น้ำล้นล้นลงเนื่องจากเขื่อนได้กักเก็บน้ำไว้ตอนบนน้ำทะเลก็จะหนุนสูงขึ้น ยิ่งความเสียหายแก่พืชผล

บริเวณริมแม่น้ำ พืชต่าง ๆ ที่เคยไหลลอยตามกระแสน้ำมาเป็นอาหารของสัตว์น้ำนั้น พอมิเชือกก็จะลคนอยลงทำให้มีสัตว์น้ำน้อยลงไปด้วย ในที่สุดก็ในบริเวณพื้นที่เขตชลประทานที่เกิดขึ้นหลังจากการสร้างเขื่อนจะมีเชื้อโรคพืชที่เกิดจากน้ำ โรคเหล่านี้แพร่กระจายและเป็นอันตรายต่อประชาชนที่ใช้น้ำ เช่น โรค Bilharzia ซึ่งเกิดจากทาก (คัสแมน เอฟ เรมอนด์ 2524: 17-18)

อุตสาหกรรมรถยนต์ได้ผลิตรถยนต์เพื่อตอบสนองความต้องการในการใช้รถที่เพิ่มขึ้นเป็นอันมาก อุตสาหกรรมปิโตรเลียมได้ผลิตน้ำมัน รถยนต์เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั่วโลก ยิ่งกว่านั้นรถยนต์จำนวนมากมายมหาศาลบนถนนหนทางในเมืองใหญ่ ๆ ที่ปราศจากการวางแผนมีผลกระทบต่อการใช้ที่ดินอย่างใหญ่หลวง รถยนต์ก่อให้เกิดอากาศเสีย เป็นพิษต่อชีวิตมนุษย์ สัตว์และพืชอย่างรุนแรง เนื่องจากการเผาไหม้ของเครื่องยนต์

ปัญหาเหล่านี้กำลังก่อตัวรุนแรงขึ้นทุกที ทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนารวมทั้งประเทศไทยของเราด้วย จึงเป็นที่สนใจของนักวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม นักนิเวศวิทยา รวมทั้งกลุ่มบุคคลวงการต่าง ๆ เป็นอย่างยิ่ง ได้มีการพยายามหาวิธีที่จะแก้ไขปัญหาด้านเทคนิคประการต่าง ๆ มากมาย เช่น การลดจำนวนประชากร การออกกฎหมายสงวนรักษาสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ การแก้ปัญหาเหล่านี้นับว่าเป็นวิธีแก้ปัญหาด้านหนึ่งที่ใหญ่ในทางเทคนิค แต่การแก้ปัญหาที่จะช่วยให้ได้ผลระยะยาวและถาวรนั้น ควรจะได้นำถึงตัวบุคคลแต่ละคนควบคู่ไปด้วย เพราะมนุษย์แต่ละคนนั่นเองคือ ตัวการที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ การแก้ปัญหาจึงสมควรที่จะใส่ใจในจุดเริ่มต้นของปัญหาคือตัวบุคคลด้วยการปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจทางจริยธรรมในการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมจะได้ไม่เอาเปรียบสังคมด้วยการทิ้งกากเค้นแห่งขบวนการผลิตไว้ในน้ำหรืออากาศจนเกิดเป็นพิษ เพื่อที่นักวิชาการจะได้ไม่ไขความรู้อย่างผิดแนวทางที่ตนศึกษามาโดยมุ่งตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลหรือมุ่งทำงานที่เห็นผลระยะสั้น แต่ก่อผลเสียระยะยาว เพื่อให้บุคคลระลึกถึงค่านิยมรสนิยมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบาง คุณธรรมหรือจริยธรรมภายในตัวบุคคลด้านพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมนี้จึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบันที่จะต้องสร้างให้มีขึ้นในบุคคลทุกวัยทั้งในผู้ใหญ่และเยาวชนรุ่นหลัง เพื่อการรักษาธรรมชาติทางสิ่งแวดล้อมไว้ก่อนที่ทุกอย่างจะสายจนเกินแก้ไข

การศึกษาถึงความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมในครั้งนี้ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะเป็นประโยชน์สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหาล้อมในอนาคต

นอกจากสิ่งแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับมนุษย์ยังเกี่ยวข้องกับ สิ่งที่ไม่มิตัวคน จำพวกสิ่งเหนือธรรมชาติต่าง ๆ ได้แก่ ภูติผี วิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งอยู่ในรูปลักษณะของความคิด ความเชื่อที่มนุษย์สร้างขึ้นและกลับมามีบทบาทต่อกรดำเนินชีวิตของมนุษย์อยู่ไม่น้อย ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ นับเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ตลอดมา เริ่มตั้งแต่มนุษย์พยายามค้นหาคำตอบสำหรับปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ แต่ต่อมาปรากฏการณ์ธรรมชาติเหล่านั้นสามารถหาคำตอบได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์แล้วเป็นอันมาก แต่พฤติกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ ก็ยังคงปรากฏอยู่ทั่วไป ในคา (อ้างถึงใน เปรมปรี สกฤษ์ 2505: 7) ไคให้คำอธิบายทางจิตวิทยาว่า ความเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติก็คือ ความเชื่อในศาสนา ก็เป็นเรื่องที่มนุษย์มีความยึดถือในสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือวัตถุใดวัตถุหนึ่งเพื่อให้เป็นกำลังใจที่จะคลายความตึงเครียดที่ตนมีอยู่ ในสังคมไทยมีพฤติกรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติมากมายที่เห็นไคกาย ๆ เช่น การตั้งศาลพระภูมิ ในคาไคให้ขอสังเวยว่า คนไทยเกือบทุกบ้านจะจัดตั้งศาลพระภูมิไว้ในสนามบ้าน ศาลพระภูมิไครับการตกแต่งด้วยผ้าปิดทอง มีดอกไม้ธูปเทียนบูชา ในโอกาสสำคัญบางโอกาสอาจมีเครื่องเซ่นตั้งไว้ด้วย เพื่อเป็นการเอาอกเอาใจพระภูมิซึ่งตนคิดว่าอยู่ในศาลนั้น และยามไคที่คนไทยรู้สึกว่าจะไม่ปลอดภัยและมั่นคงในการดำรงชีวิตอยู่ วิธีแก้หนทางสุดท้ายก็จะหันเข้าพึ่งศาสนาและสิ่งที่มีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ

พฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมในคานสิ่งเหนือธรรมชาติ จึงเป็นอีกแง่มุมหนึ่งที่ผู้วิจัยมีความสนใจและต้องการศึกษาว่าในปัจจุบันคนไทยมีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมในคานนี้อย่างไร

ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรม (Morality) โดยทั่วไปมีความหมายใกล้เคียงกับ "จริยศาสตร์" (Ethics) ในปรัชญา ซึ่งเป็นเรื่องของการค้นคว้าหาความจริงเกี่ยวกับคุณค่าของ

ความประพฤติในสังคมซึ่งเชื่อกันว่าถูกต้องหรือดี และสิ่งซึ่งถือว่าผิดหรือชั่วไม่ควร
 ประพฤติ แล้ววางกำหนดเป็นมาตรฐานไว้ (พระยาอนุนามราชชน 2516: 409) ความ
 หมายถึงในลักษณะนี้มีผู้กล่าวไว้หลายท่าน เช่น พุทธศาสนิกชน (2521: 3) ได้ให้ความ
 หมายถึงว่า

จริยธรรม ตรงกับคำว่า Ethics ในภาษาอังกฤษ จริย แปลว่า ควร
 ประพฤติ หรือพึงประพฤติ

ระวี ภาวิไล (2522: 2) ได้กล่าวว่า จริยธรรม คือ แนวทางความ
 ประพฤติและปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าพึงประสงค์

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2520: 2) กล่าวถึงจริยธรรมว่า เป็น
 ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตถึงพฤติกรรมทาง
 สังคมประเภทต่าง ๆ ด้วย ลักษณะทางพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติ
 ประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิก
 ในสังคมนั้น คือ เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วน
 มากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือ
 ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือ
 พยายามกำจัดและผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร
 ฉะนั้นผู้ที่จริยธรรมสูงคือ ผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมากและประเภทหลัง
 น้อย

สำหรับความเห็นของนักจิตวิทยาและการศึกษาตะวันตก ก็ไม่แตกต่างจาก
 ที่กล่าวมาข้างต้นมากนัก ดังเช่น พีอาเจต์ (Piaget 1965: 1) ให้ความเห็นว่า
 จริยธรรมเป็นลักษณะประสพการณ์ของมนุษย์และหน้าที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ใน
 การให้ความร่วมมือเกี่ยวกับการจัดเตรียมของสังคมในเรื่องความสนใจและอนามัยของ
 แต่ละบุคคล ความสัมพันธ์ร่วมกันในรูปของสิ่งที่ควรกระทำและสิทธิ

บราวน์ (Brown 1965: 411) ก็มีความเห็นที่ใกล้เคียงกัน คือ ได้กล่าว
 ว่าจริยธรรม คือ

ระบบของกฎเกณฑ์สำหรับแยกแยะการกระทำที่ถูกออกจากการกระทำที่ผิด
 คล้ายกับไวยากรณ์เป็นระบบของกฎเกณฑ์สำหรับแยกแยะประโยคที่สร้างขึ้นมาจาก
 จากประโยคที่สร้างขึ้นมาก็ดี จริยธรรมทั้งหลายไม่ว่าที่เหมือนกับไวยากรณ์ซึ่งมี

การวิวัฒนาการไปเสมอ อาจเป็นไปได้ว่าจริยธรรมทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไปเร็วกว่าไวชากรณเสียอีก จริยธรรมเปลี่ยนแปลงไปเพราะความขัดแย้งกันเอง เพราะมีอิทธิพลจากจริยธรรมของแหล่งอื่น และเพราะมีการสร้างสถานการณ์ใหม่ขึ้นมา

จากความหมายต่าง ๆ ดังกล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาสรุปเป็นความหมายของจริยธรรมสำหรับการวิจัยครั้งนี้ว่า จริยธรรม หมายถึง หลักเกณฑ์บุคคลใช้พิจารณาตัดสินว่า พฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่พึงงาม ถูกต้อง และสมควรปฏิบัติ ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสิ่งแวดล้อม

ทฤษฎีพื้นฐานทางจริยธรรม

ในการศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมในตัวบุคคลนั้น นักจิตวิทยาได้ทำการศึกษาและมีความคิดแตกต่างกันออกไปหลายแนว ซึ่งอาจพิจารณาแบ่งตามลักษณะสำคัญได้เป็น 3 กลุ่มคือ

1. กลุ่มทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) เชื่อว่าจริยธรรมสร้างและพัฒนาขึ้นในระบบซูเปอร์อีโก (Super ego) ซึ่งเด็กได้รับจากพ่อแม่ และผู้ที่ใกล้ชิดด้วยการถอดแบบ (Identification) เด็กจะรับเอาลักษณะของพ่อแม่ ผู้ใกล้ชิด เช่น บุคลิกภาพ ความเชื่อทางศาสนา ค่านิยม ฯลฯ เขาไว้เป็นของตนเอง ซูเปอร์อีโกจะทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้เข้ากับกฎเกณฑ์ หรือมาตรฐานความประพฤติที่ถูกต้องหรือคิงามที่กำหนดโดยสังคม หรืออีกนัยหนึ่ง ซูเปอร์อีโกเป็นตัวคุณธรรม (Ethics) ที่ควบคุมพฤติกรรมภายนอกของมนุษย์ให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และค่านิยมของสังคมนั้นเอง กล่าวคือ เมื่อความประพฤตินั้นไม่สอดคล้องกับค่านิยมหรือมาตรฐานที่ตนเองยึดถืออยู่ จิตสำนึกในส่วนที่เป็นคุณธรรมนี้จะกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งขึ้นในใจก่อให้เกิดความวิตกกังวล ความละอายใจอันทำให้คนต้องเก็บกด หรือไม่ทำในสิ่งที่ไม่ดี ผิด และไม่ควร เพื่อจะไถลความรู้สึกที่เกิดขึ้นดังกล่าว

2. กลุ่มทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา (Cognitive-Developmental Theory) บุคคลสำคัญของกลุ่มนี้คือ โคลเบอร์ก (Kohlberg 1963, 1969, 1976) ซึ่งเป็นผู้เสนอทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมขึ้น ทฤษฎีของโคลเบอร์กเป็นที่แพร่

หลายในหมู่นักจิตวิทยาและนักการศึกษาของประเทศตะวันตกอย่างมากตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมา และได้เขามามีอิทธิพลต่อการคิดของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาไทยในงานวิจัยและการปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนไทยตลอดหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมาด้วยเช่นกัน

ลักษณะสำคัญของทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมของโคลเบิร์ตสรุปได้ดังนี้คือ

2.1 ลำดับขั้นพัฒนาการ โคลเบิร์ตมีความเชื่อว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการตัดสินความถูกต้องของการกระทำขึ้นอยู่กับปัญญาความคิดของบุคคล โคลเบิร์ตได้ยึดถือทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของปีอาเจต์ (Piaget, 1967) เป็นหลักในการสร้างทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรม เขาได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น 3 ระดับคือ ระดับที่ 1 ก่อนกฎเกณฑ์สังคม ระดับที่ 2 กฎเกณฑ์สังคม และระดับที่ 3 พันกฎเกณฑ์สังคม ในแต่ละระดับยังแบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 ขั้น รวมเป็น 6 ขั้น เรียงตามลำดับดังนี้ (Kohlberg 1975: 671)

ระดับที่ 1 ก่อนกฎเกณฑ์ของสังคม (Preconventional)	ระดับที่ 2 กฎเกณฑ์ของสังคม (Conventional)	ระดับที่ 3 พันกฎเกณฑ์ของสังคม (postconventional)
ขั้นที่ 1 : การลงโทษและการเชื่อฟัง	ขั้นที่ 3 : ความคาดหวังทางสังคม, ความสัมพันธ์และการคล้อยตาม	ขั้นที่ 5 : สัญญาสังคมหรือ อรรถประโยชน์และสิทธิส่วนบุคคล
ขั้นที่ 2 : เอนกบุคคลนิยม การตอบสนองความต้องการ และการชำระแลกเปลี่ยน	ขั้นที่ 4 : ระบบสังคมและมโนธรรม	ขั้นที่ 6 : หลักการจริยธรรมสากลหรือความยุติธรรม (Universal Ethical Principles)

2.2 การเกิดจริยธรรม ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า จริยธรรมหรือความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้อง เกิดจากการคิดไตร่ตรองตามเหตุผลของแต่ละบุคคลซึ่งขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญา มิได้เกิดจากการเรียนรู้ หรือจากการสังคมประกิต

(Socialization) จริยธรรมจะพัฒนาเป็นขั้น ๆ ตามลำดับอย่างแน่นอนตายตัวจากขั้นที่ต่ำกว่าไปสู่ขั้นที่สูงกว่าทีละขั้น และขั้นพัฒนานั้นจะเป็นสากลเหมือนกันทุกวัฒนธรรม เนื่องจากจริยธรรมมิได้เป็นผลของการสังคมนะ

2.3 วรรณกรรมที่สนับสนุนการพัฒนาการ วิธีการที่ใช้วัดและประเมินระดับจริยธรรมของบุคคลเป็นการ เสนอสภาพการณสมมุติทางจริยธรรมที่มีความลำบากใจในการตัดสินใจ ความถุกผิด (Hypothetical Moral Dilemmas) ชั้น 9 สภาพการณ์ ให้ผู้รับการทดสอบตัดสินใจและอธิบายเหตุผลของการตัดสินใจ จากนั้นผู้ทดสอบก็นำคำตอบมาวิเคราะห์จัดเข้าประเภทว่าเป็นคำตอบที่แสดงจริยธรรมในขั้นใดตามเกณฑ์

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ในตอนปลายของทศวรรษ 1930 กลุ่มนักจิตวิทยาการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยเยลได้เสนอทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมขึ้นโดยอาศัยความคิดของทฤษฎีจิตวิเคราะห์หลายอย่างเป็นแนวทางในการสร้างทฤษฎีที่สามารถทดสอบได้ควยวิวิธยาศาสตร์ ความคิดสำคัญประการหนึ่งของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม คือ การถอกแบบ (Identification)

นักทฤษฎีกลุ่มนี้อธิบายการเกิดจริยธรรมว่า เป็นผลของการสังคมนะ เป็นผลของการซึมซาบ (Internalization) และเป็นผลของการถอกแบบ แนวคิดของนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีอิทธิพลต่อความคิดของนักจิตวิทยาและนักสังคมศาสตร์แขนงอื่น ๆ โดยเฉพาะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเป็นอย่างมาก ได้มีการทดสอบแก้ไขทฤษฎีและสร้างนักทฤษฎีรุ่นใหม่ขึ้นมาหลายคน ที่สำคัญควรกล่าวถึงผู้หนึ่ง คือ แบนดูรา (Bandura, 1971, 1977) แนวคิดของแบนดูราอาจสรุปได้ดังนี้คือ

3.1 สิ่งการเรียนรู้ สิ่งที่มนุษย์เรียนรู้คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ มนุษย์เรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ และเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม ความรู้ที่มนุษย์เรียนรู้เหล่านี้กลายเป็นความเชื่อที่มีผลในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ เมื่อมนุษย์เรียนรู้ว่าเหตุการณ์ใดเกิดตามเหตุการณ์ใดอย่างไร เมื่อประสบเหตุการณ์หนึ่งมนุษย์ก็มี ความคาดหวัง (Expectancy) เกี่ยวกับอีกเหตุการณ์หนึ่งใด ทำให้เกิดความตั้งใจ ความวิตกกังวล และความกลัวล่วงหน้า ในทำนองเดียวกัน เมื่อเรียนรู้เงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมหนึ่งกับผลกรรมหนึ่ง มนุษย์ก็สามารถคาดหวังเกี่ยวกับการเกิดผล

กรรมหนึ่งเมื่อใดทำพฤติกรรมใด ความคาดหวังนี้ทำให้มนุษย์ตัดสินใจทำหรือไม่ทำ พฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งเพื่อให้เกิดผลตามที่ตนปรารถนา สิ่งที่เราเรียนรู้ในทฤษฎี ของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูราจึงเป็น ความเข้าใจ และเป็นผลของการ สังเกตของผู้เรียนรู้ (ชัยพร วิชาวุธ 2525: 15)

3.2 วิธีเรียนรู้ แบนดูรา (Bandura, 1977) ได้กล่าวไว้ว่า "การเรียนรู้อาจเป็นสิ่งที่ยากยิ่งและอาจมีอันตราย ถ้ามนุษย์เราต้องเรียนรู้ทุกอย่าง ด้วยตนเองจนกว่าจะพบว่า ควรทำอย่างไรจึงจะได้รับผลที่ต้องการ แต่ทว่ายังมีที่ มนุษย์ส่วนมากสามารถเรียนรู้ได้จากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นเป็นแบบอย่างว่าจะ แสดงพฤติกรรมใหม่ ๆ ใดอย่างไร และรวบรวมความรู้นั้นไว้เพื่อนำมาใช้ในการแสดง พฤติกรรมนั้น ๆ ในโอกาสต่อไป เพื่อช่วยลดความผิดพลาดได้" (Bandura 1977: 22)

ในทฤษฎีของกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมมนุษย์จึงเรียนรู้จากประสบ- การตรง (Direct Experience) ของตนเอง เรียนรู้ด้วยการสังเกต (Observational Learning) โดยสังเกตวิธีประกอบพฤติกรรมของผู้อื่นและผล กรรมที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น ผู้ที่ช่างสังเกตและช่างคิดก็จะมีโอกาสเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ มากกว่าและลึกซึ้งกว่าผู้ที่ไม่ชอบสังเกตและไม่ชอบคิด การที่ผู้เรียนประสบตัวแบบ (Model) ที่แตกต่างกันจะเกิดการ เรียนรู้ที่แตกต่างกันด้วย นอกจากนี้มนุษย์ยังเรียน รู้ด้วยการถ่ายทอดผ่านสัญลักษณ์จากการบอกเล่าหรือการบันทึกของผู้อื่น ซึ่งทำให้ มนุษย์เรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

3.3 ความเชื่อ ผลของการเรียนรู้ในรูปแบบของความเชื่อว่าจะไร สัมพันธ์กับอะไร อย่างไร ความเชื่อดังกล่าวไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความจริง ทั้งนี้เป็นเพราะความสามารถในการสังเกตและการคิดของมนุษย์ ยังมีข้อบกพร่อง อยู่มากและความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรมที่เกิดขึ้นก็มีความซับซ้อน นอกจากนั้นก็ยังมี ความเชื่ออีกหลายอย่างที่เกิดจากคำบอกเล่าของผู้อื่น โดยเฉพาะคำบอก เล่าที่โน้มน้าวใจและมีความน่าเชื่อถือสูง ซึ่งคำบอกเล่าเหล่านั้นจำนวนไม่ใช่น้อยทดสอบ กับสภาพความเป็นจริงไม่ได้

ความเชื่อของมนุษย์มีอำนาจในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ จะเห็น ได้จากตัวอย่างการยอมอดทนต่อความทุกข์ยากลำบากด้วยความเชื่อว่าจะทำให้มีความ

สุขในอนาคต การยอมตายเพื่อชีวิตที่ดีกว่าในภพต่อไป เป็นต้น (ชัยพร วิชชาวุธ 2525: 16)

3.4 การควบคุมพฤติกรรมด้วยความคิด (Cognitive Control) มนุษย์มีปัญญา มีความนึกคิด สามารถนำสิ่งต่าง ๆ ที่เรียนรู้มาไตร่ตรองและแทนด้วย สัญญลักษณ์ต่าง ๆ มนุษย์ยังสามารถคิดในเชิงประเมินว่าพฤติกรรมหนึ่ง ๆ จะทำให้เกิดผลกระทบอะไรบ้าง และผลกระทบต่าง ๆ มีความน่าปรารถนามากน้อยเพียงใด ทำให้เกิดความคิดความเข้าใจที่จะตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมใดเพื่อให้ตนเองได้รับผลกระทบตามที่ปรารถนา และนำไปสู่การบังคับตนเองให้ประพฤติตามที่ตนตั้งไว้

ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม

ในการศึกษาวิจัยเรื่องความรู้ ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรม ต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง ครั้นนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดพื้นฐานจาก ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม โดยถือว่า จริยธรรมเกิดจากการเรียนรู้เงื่อนไขต่าง ๆ ของสังคม โดยเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงของตน เรียนรู้จากตัวอย่างที่พบเห็นและ เรียนรู้จากคำบอกเล่า ทำให้แต่ละคนได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ประกอบกับการมีวุฒิภาวะทางการคิด การเข้าใจ (Cognitive Maturation) และการเรียนรู้ทางสังคมต่อไป ทำให้มนุษย์มีแนวโน้มในการกระทำพฤติกรรมที่จัดระเบียบแล้วได้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามบุคคลจะแสดงพฤติกรรมหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับสิ่งจูงใจเฉพาะ (Special Motivation) ในสภาพการณ์นั้น ๆ ซึ่งประกอบด้วย (Mischel and Mischel 1976: 89-91 in Lickona, ed.)

1. ความคาดหวังของคน ๆ นั้นต่อผลที่ตามมา (Person's Expectation) ซึ่งหากเกิดการเปลี่ยนแปลงความคาดหวังของบุคคลก็จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโอกาส (Probability) ที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น
2. คุณค่าของสิ่ง ๆ นั้นตามความรู้สึก (Subjective Value) ซึ่งถือว่าแต่ละคนจะให้คุณค่าต่าง ๆ กัน แม้บุคคลจะได้รับการคาดหวังที่คล้ายคลึงกันแต่ก็อาจมีพฤติกรรมต่างกัน คุณค่าดังกล่าวนี้จึงเป็นสิ่งกระตุ้นที่มีอิทธิพลทั้งในแง่บวกและลบต่อบุคคลและทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรมของเขา

สำหรับการสร้างมาตรวัดความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมในการวิจัยครั้งนี้ ได้อาศัยแนวคิดตามทฤษฎีทัศนคติของ ฟิชไบน์ (Fishbein's Attitude Theory) เป็นพื้นฐานในการสร้างมาตรวัด เนื่องจากเหตุผลที่ว่าทฤษฎีของฟิชไบน์มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม กล่าวคือ ฟิชไบน์เสนอว่า "ทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคลใดบุคคลหนึ่งขึ้นอยู่กับผลรวมของการประเมินความเชื่อทั้งหลายที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้น" (Fishbein and Ajzen 1975: 28) ในขณะเดียวกัน การวัดความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมก็ขึ้นอยู่กับพื้นฐานความเชื่อที่บุคคลมีต่อพฤติกรรมเหล่านั้น แนวคิดของฟิชไบน์ดังกล่าวข้างต้นสามารถเขียนเป็นสมการได้ดังนี้ (Fishbein and Ajzen 1975: 28-29)

$$A_o = \sum_{i=1}^n b_i e_i$$

เมื่อ A_o = ทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด

b_i = การประเมินโอกาสที่บุคคลคาดว่าจะความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งนั้น ลำดับที่ i จะเกิดขึ้นหรือเป็นจริง

e_i = การประเมินคุณค่าของลักษณะ (Attributes) หมายถึงคุณค่าทางบวกหรือคุณค่าทางลบที่บุคคลให้กับมิติลักษณะที่อยู่ภายใต้ความเชื่อนั้น

n = จำนวนความเชื่อ

ตัวอย่าง สมมุติความเชื่อกันโดยทั่วไปว่า การทำลายป่าจะทำให้เกิดผลเสียต่อสังคมและเราต้องการประเมินทัศนคติของนาย ก ที่มีต่อการทำลายป่าโดยอาศัยความเชื่อนี้

- ความเชื่อ คือ การทำลายป่าจะทำให้เกิดผลเสียต่อสังคม
- n คือ จำนวนความเชื่อและการประเมินคุณค่าของการทำลายป่า
- A_o คือ ทัศนคติของนาย ก ที่มีต่อการทำลายป่า

b_i คือ ความเป็นไปได้ของความเชื่อที่ว่า "การทำลายป่าจะทำให้เกิดผลเสียต่อสังคม" ตามความรู้สึกของนาย ก.

e_i คือ คุณค่าที่นาย ก. ให้ความสำคัญต่อสังคม

การคำนวณค่าทัศนคติของ นาย ก.

ถ้า $b_i = 2$ (นาย ก. เห็นว่า เป็นไปได้มาก)

$e_i = -2$ (นาย ก. เห็นว่า คุณค่าของลักษณะผลเสียต่อสังคมไม่มีเลย)

$n = 1$

ฉะนั้น $A_o = -4$

ค่าทัศนคติของ นาย ก. มีค่า -4 แสดงว่า นาย ก. มีทัศนคติไม่ดีต่อการทำลายป่า

ความทรงของทฤษฎีนี้ได้รับการสนับสนุนโดยผลงานวิจัยของ ฟิชไบน์ (Fishbein, 1961) ที่พบว่า ทัศนคติต่อนิโกรซึ่งวัดด้วยวิธีการวัดโดยตรง มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับค่าประมาณทัศนคติที่คิดจากสูตร $\sum_{i=1}^n b_i e_i$ โดยพิสัยของค่าสหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .76 ถึง .82 (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และพิยะดา ศรีจันทร์ 2521: 7)

โดยลักษณะนี้ ธรรมชาติของทัศนคติที่ได้จากการวัดตามแบบจำลองของ ฟิชไบน์ จึงน่าจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพฤติกรรม และมีความสอดคล้องกับการอธิบายพฤติกรรมตามแนวทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม สิ่งที่ได้อาจจากการคำนวณตามทฤษฎีทัศนคติของฟิชไบน์ ก็คือ ผลรวมของการประเมินความเชื่อของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่ง ๆ ความเชื่อในทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเป็นผลของการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรม ซึ่งในทฤษฎีเดียวกันนี้ถือว่าความเชื่อมีอิทธิพลอย่างสำคัญยิ่งในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์มีความนึกคิด และสามารถไขสัญชาตญาณแทนสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเรียนรู้ ดังนั้นมนุษย์จึงสามารถที่จะนำสัญชาตญาณต่าง ๆ เหล่านี้มาคิดไตร่ตรองเกิดเป็นความรู้ความเข้าใจ สามารถมองเห็นวิธีการที่จะทำให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ ที่ตนปรารถนา และมองเห็นวิธีการที่จะหลีกเลี่ยง

เลี้ยงผลกรรมที่เลวร้ายต่าง ๆ และมนุษย์ยังสามารถคิดในเชิงประเมินว่า พฤติกรรมหนึ่ง ๆ จะทำให้เกิดผลกระทบอะไรบ้าง และผลกระทบต่าง ๆ มีความน่าปรารถนามากน้อยเพียงใด ความคิดความเข้าใจดังกล่าวนี้จะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำแบบจำลองทัศนคติของพีชไบน์มาเป็นแนวทางในการสร้าง มาตรฐานวัดความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียน ครู และผู้ประกอบการ

มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม คือ สิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวมนุษย์หรือสภาพที่เกิดขึ้นกับตัวมนุษย์ วิลเลียม ทวีสิน (2524: 1-2) ได้แบ่งสิ่งแวดล้อมออกเป็น 2 ประเภทคือ

ก. สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ (Natural Environment) คือ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ

1. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ รวมทั้งที่วัดทัศนต่าง ๆ ลักษณะภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ เช่น ดิน น้ำ อากาศ และแร่ธาตุ เป็นต้น

2. สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ หรือชีวภูมิศาสตร์ (Bio-Geographical Environment) ได้แก่ ป่าไม้ สัตว์ป่า และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา

ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ บางชนิดเป็นทรัพยากรหมดสภาพ คือ ใช้อย่างหมดจดไป เช่น แร่ธาตุต่าง ๆ แต่ส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรฟื้นฟูสภาพ คือเมื่อใช้แล้วจะไม่หมดไป เพราะมนุษย์ยังสามารถทำให้ปริมาณเพิ่มขึ้นได้อีก เช่น ป่าไม้ สัตว์บก สัตว์น้ำ และทรัพยากรบางชนิดจะมีใหม่มนุษย์ใช้ไปตลอดไป ได้แก่ อากาศ น้ำดื่ม เพียงแต่ตามมนุษย์จะรู้จักรักษา รู้จักวิธีใช้ไม่ทำลาย หรือทำให้เสื่อมสภาพจนมนุษย์ไม่สามารถจะใช้ประโยชน์ได้

ข. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์เสริมสร้างหรือกำหนดขึ้น (Cultural Environment) ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เช่น

ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมประจำชาติและศิลปกรรม รวมทั้งสิ่ง
แวดล้อมทางการเมือง และความเจริญทางด้านวิทยาการต่าง ๆ

จากประเภทของสิ่งแวดล้อมทั้งหมดดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยนำมารวบรวม
และจัดประเภทใหม่เพื่อให้ง่ายแก่การเข้าใจและเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป
โดยแบ่งสิ่งแวดล้อมออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต ได้แก่ พืชและสัตว์นานาชนิด
2. สิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ วัตถุต่าง ๆ แร่ธาตุ และสิ่งที่ไม่มีตัว
ตน เช่น พลังงาน และสิ่งเหนือธรรมชาติ จัปพวก ภูติ ผี วิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่
มนุษย์สร้างขึ้นในรูปของความคิดและความเชื่อ

มนุษย์มีชีวิตที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นตลอดมา โดยในยุคแรก ๆ
มนุษย์มองว่า สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่แปลกและน่ากลัว ทศนคติต่อสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ใน
ยุคนั้นเต็มไปด้วยความสงสัย เนื่องจากความไม่เข้าใจและความหวาดกลัว ลัทธิ
ความเชื่อในเรื่องลึกลับและศาสนาจึงเกิดขึ้นเพื่ออธิบายสิ่งที่มนุษย์ไม่เข้าใจ ระเบียบนี้
เป็นระเบียบที่มนุษย์รู้สึกวาทนเองไกลซึกและกลมกลืนกับธรรมชาติ ต้องพึ่งธรรมชาติ และ
รู้สึกวาทนเองเป็นส่วนเล็ก ๆ ของธรรมชาติไม่มีความสำคัญอะไร (Southwich 1976:
133) แนวความคิดของมนุษย์ต่อธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมได้วิวัฒนาการ ต่อมาเมื่อ
มนุษย์เริ่มรู้จักธรรมชาติมากขึ้น คำถามที่ตามมาก็คือ มนุษย์ควรปฏิบัติอย่างไรกับ
ธรรมชาติ เราอาจแบ่งความคิดของนักปรัชญาเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 2 กลุ่มด้วยกัน
(วิทย์ วิศทเวทย์ 2525: 1-2)

กลุ่มแรกถือว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติควรเป็นไปใน
ลักษณะนายกับบ่าว

กลุ่มที่สอง ถือว่า ควรเป็นไปในลักษณะมิตรกับมิตร

กลุ่มแรกเห็นว่าธรรมชาติมีฐานะต่ำกว่ามนุษย์ มีไว้เพื่อรับใช้มนุษย์ มนุษย์
มีสิทธิอันชอบธรรมที่จะคัดแปลงบังคับและตัดดวงผลประโยชน์จากธรรมชาติได้เต็มที่
และก็ควรทำอย่างนั้นมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ กลุ่มหลังเห็นว่าธรรมชาติมีศักดิ์ศรี
เสมอมนุษย์ มนุษย์ควรดำรงชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติ ควรเสพสุขจากธรรมชาติ
ในลักษณะที่คุ้มค่าในความงาม ความยิ่งใหญ่ และความเร้นลับของธรรมชาติมากกว่า

ที่จะคิดแปลงและบังคับและหากจะตองอาศัยธรรมชาติเพื่อดำรงชีวิตก็ควรไข่แทนอยู่ที่สุด

ความคิดทั้ง 2 แนวนี้ปรากฏทั้งในปรัชญาตะวันออกและตะวันตก อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิเคราะห์ปรัชญา จีน อินเดีย และปรัชญาตะวันตก กล่าวได้ว่า ตะวันออกมองธรรมชาติในลักษณะเป็นมิตรมากกว่าตะวันตก ส่วนตะวันตกถือว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติมีลักษณะเป็นนายกับบ่าวมากกว่า

แนวคิดตะวันออก : มนุษย์เป็นมิตรกับธรรมชาติ

เล่าจื๊อ (อ้างถึงในวิทย วิชาเวทย์ 2525: 4-5) นักปรัชญาคนสำคัญของจีนผู้ให้กำเนิดลัทธิเต๋า สอนให้มนุษย์มีชีวิตทางธรรม มีความมักน้อย กินอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่ตองยึดติดกับความสุขทางเนื้อหนัง แต่มนุษย์ควรอยู่อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ รู้จักชื่นชมในความเรียบง่ายของธรรมชาติ ซึ่งต่างกับความอลหม่านของนาครธรรม จุดหมายสูงสุดของชีวิตอยู่ที่การพัฒนาจิตใจ เพื่อให้ตนเองเข้าร่วมเป็นเอกภาพกับธรรมชาติ มิใช่พัฒนาสมองเพื่อที่จะคิดค้นหาสิ่งต่าง ๆ มาสนองความตองการ เขาเขียนไว้ว่า "สิ่งที่หาจะทำให้ทานตาบอด สิ่งทั้งหลายจะทำให้ทานหูหนวก" ซึ่งหมายความว่า รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสจะปิดบังทานมิให้เห็นสัจจะที่แท้จริงของชีวิต

เล่าจื๊อ มิได้สอนให้คนเอาชนะธรรมชาติเพื่อสนองความอยากเพราะนั่นมิใช่จุดหมายของชีวิต จุดหมายของชีวิตคือละวาง สละเพื่อยอมตนลงให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ ในทรรศนะของเล่าจื๊อ (อ้างถึงใน วิทย วิชาเวทย์ 2525: 5) เขาไม่เชื่อว่า คนจะเอาชนะธรรมชาติได้ ดังขอเขียนของเขาว่า

...ธรรมชาติพูดแทนอยู่
ลมก็มีไคพัดตลอดเขา
ฝนก็มีไคตกตลอดวัน
ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น
ฟ้าและดินทำให้เป็นเช่นนั้น
เมื่อฟ้าและดินมิไคทำให้มันอยู่ได้นาน
แล้วคนจะทำได้ไคไหน...

จงใจ คิษย์คนสำคัญของเลาใจอธิบายลัทธิเต๋าไว้ว่า ความสุขสุดยอกของมนุษย์นั้น เกิดจากการหลุดพ้นจากสรรพสิ่งทั้งปวงในโลก การหลุดพ้นนี้จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อเรากว้างความแตกต่างกันของสรรพสิ่ง ไม่มีความแตกต่างระหว่างตัวเรากับโลก ระหว่างตัวเรากับสิ่งที่มีใจเรา ตัวตนของผู้บรรลุธรรมขั้นสูงสุดได้เหือดหายไป และได้เขารวมเป็นเอกภาพกับสัจจธรรมสากลที่เรียกว่า เต๋า

จงใจ (อ้างถึงในวิทย วิศตเวทย์ 2525: 5-6) สอนว่า เราจะบรรลุธรรมะสูงสุดนี้ได้ก็ต่อเมื่อเราอยู่กลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ตัดแปงหรือขัดขวางธรรมชาติ การที่มาและโคมี 4 ขานั้นเป็นเรื่องของธรรมชาติ การที่เอาตะพายไปสนที่จุ่มมันเป็นเรื่องของมนุษย์ เป็นต้นชาสัน หากเราพยายามไปยึดมัน เบ็ดก็จะเจ็บปวด นกกระยาง ขายาว หากเราพยายามไปหมัน มันก็จะทุกข์ทรมาน ดังนั้นเราไม่ควรไปต่อเติมหรือลดทอนสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ เพราะนั่นมิใช่จุดหมายแท้จริงของชีวิต

รพินทรนาถ ฐาคุร (2517: 24) ชาวอินเดียนักปรัชญาคนสำคัญอีกคนหนึ่งแห่งโลกตะวันออกเชื่อว่า เอกลักษณะของมนุษย์มิใช่ความสามารถในการครอบครอง แต่เป็นความสามารถในการผสมผสานและกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ เขากล่าวว่า

อินเดียมีญาณทัศน์หนึ่งที่ว่า สัจจธรรมจริงแท้ของโลกนี้มีความหมายสำคัญยิ่งสำหรับมนุษย์ เราดำรงอยู่ในธรรมชาติอย่างอิสระเต็มที่และสร้างความรู้สึกสัมพันธ์กับธรรมชาติทุกขณะ ไม่ใช่เพียงควยความอยากกรูอยากเห็น ขวงวิทยาการ หรือความละโมภในความไคประโยชน์ทางสารวัตฤ แต่เพียงควยความรัก ความเข้าใจ เห็นใจ ควยความชื่นชมและสงบสุข

นักปรัชญาที่ยิ่งใหญ่ของอินเดียอีกคนหนึ่ง คือ มหาคัมะคานธี (อ้างถึงในวิทย วิศตเวทย์ 2525: 8) มีความเห็นวามมนุษย์มีสิทธิที่จะใช้ธรรมชาติเพื่อให้ชีวิตมนุษย์ดำรงอยู่ได้ แต่ควยใช้ให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ดังที่เขาเขียนไว้ว่า "การทำลายชีวิตอาจถือเป็นหน้าที่ก็ได้ เราต้องทำลายชีวิตให้เพียงพอที่จะรักษาร่างกายให้คงอยู่ต่อไป เราจึงทำลายชีวิตพืช และสัตว์อนเพื่อเป็นอาหาร" คานธี (อ้างถึงใน รสนา โคสิตระกูล 2524: 6) ไม่เชื่อว่าเทคโนโลยีซึ่งช่วยใ้มนุษย์รีดประโยชน์จากธรรมชาตินั้นจะพามมนุษย์ไปสู่ความสุขที่แท้จริงได้ จักรกลนอกจากจะช่วยใ้มนุษย์รีดประโยชน์จากธรรมชาติแล้ว ยังเป็นเครื่องม้อที่มนุษย์ใช้คชกันควย

ศาสนาพุทธและศาสนาเซน (อ้างถึงในวิทย วิชาพิเศษ 2525: 10) สอนให้ทำลายชีวิต ซึ่งหมายรวมทั้งสัตว์และพืช นักวิทยาศาสตร์บางคนเคร่งมากถึงกับเอาผ้าปิดจมูกไว้ เพราะกลัวว่าการหายใจเขาออกจะทำลายชีวิตที่อยู่ในอากาศ ศาสนาเซนถือว่า วิญญาณของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายมีฐานะเสมอกัน ในคัมภีร์ชาดกของศาสนาพุทธ คนก็อาจเกิดเป็นสัตว์ นก แมลงได้ คนมีได้เป็นสัตว์โลกที่มีฐานะพิเศษเหนือสัตว์โลกอื่นดังที่ปรากฏในคำสอนของศาสนาคริสต์ ดังนั้นสำหรับศาสนาเซนและศาสนาพุทธ คนกับสัตว์จึงมีฐานะเท่าเทียมกัน

ติช นัทฮันห์ (2520: 56) กล่าวว่า มนุษย์คือสัตว์โลกชนิดหนึ่งเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ แต่เขาได้แยกตัวเองโดดเดี่ยวออกจากธรรมชาติส่วนอื่น ๆ เขาจัดให้สัตว์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เป็นธรรมชาติ ราวกับว่าตัวเขามิได้เป็นส่วนหนึ่งของมัน ครั้นแล้ว เขาจึงตั้งคำถามขึ้นว่า "ฉันจะทำอย่างไรกับธรรมชาติดี ทำไมจะต้องถามมนุษย์ควร จะปฏิบัติต่อธรรมชาติทำนองเดียวกับที่ เขาควร จะปฏิบัติต่อตัวเขาเอง เขาไม่ควรทำร้ายตนเองฉันใด เขาก็ไม่ควรทำร้ายธรรมชาติฉันนั้น การทำร้ายธรรมชาตินั้นก็คือการทำร้ายตัวเขาเอง และในทำนองกลับกัน การทำร้ายตนเองก็คือการทำร้ายธรรมชาติ หากเขารู้วิธีที่จะปฏิบัติต่อตนเองและต่อเพื่อนมนุษย์ของเขา เขาก็จะรู้วิธีที่จะปฏิบัติต่อธรรมชาติ บุคคล มนุษยชาติและธรรมชาติเป็นสิ่งซึ่งแยกกันไม่ออก เพราะฉะนั้นการที่มนุษย์ไม่ระมัดระวังรักษาสวนใดส่วนหนึ่งในสามส่วนนี้ก็คือ การทำร้ายทั้งสามส่วน

อาโนลด์ ทอยนบี (2517: 23) กล่าวว่าในธรรมชาตินอกจากแผ่นดินพืช ต้นน้ำ และอากาศ มนุษย์ยังมีสัตว์เป็นเพื่อนร่วมโลกอยู่ด้วย ในประเทศอินเดีย สัตว์อยู่ร่วมกับมนุษย์ได้อย่างสงบสุขโดยไม่มี ความหวาดกลัวมนุษย์แต่อย่างใด จนออกจะเป็นเรื่องที่น่าทึ่งสำหรับคนตะวันตกที่แรกได้พบเห็น ด้วยเหตุนี้สัตว์เลี้ยงในตะวันออกจึงเชื่อกว่าในตะวันตก ไม่เป็นการเกินจริงเลย หากจะพูดว่า ในตะวันตกคนเลี้ยงแกะต้องคอยไล่ต้อนแกะของเขา แต่ในตะวันออกแกะจะเดินตามคนเลี้ยงของมันด้วยความสมัครใจ ทั้งนี้เพราะมันรู้ว่าคนเลี้ยงเป็นมิตรกับมัน ในตะวันออกนั้นแม่เต่านกป่า และสัตว์ป่าก็กล้าที่จะเขามาป่วนเปื้อนอยู่ใกล้ ๆ มนุษย์ เพราะมันได้เรียนรู้แล้วว่า มนุษย์แบบนี้ไม่เป็นภัยต่อมัน

แนวคิดตะวันตก : มนุษย์เป็นนายธรรมชาติ

ตามคติของศาสนาคริสต์ (The Judaic-Christian Tradition) เชื่อว่าพื้นดินเป็นสมบัติที่พระเจ้าประทานให้มนุษย์ ธรรมชาติมีไว้เพื่อมนุษย์และให้มนุษย์ใช้ประโยชน์จากมัน ธรรมชาติมีฐานะต่ำกว่าความมนุษย์และมนุษย์ก็มีใช้ส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์เป็นเจ้านาย เป็นเจ้าของ และเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่งทุกอย่าง

(Southwick 1976: 135)

ศาสนาอิสลามก็มีคติคล้ายคลึงกับศาสนาคริสต์ โดยถือว่า "เมื่อพระคัมภีร์อัลกุรอานได้ถูกประทานแก่มนุษย์ชาติในคัมภีร์นั้นก็ทำการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของมนุษย์เกี่ยวกับธรรมชาติและชี้แนะให้มนุษย์สนใจธรรมชาติอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ จึงเห็นได้ชัดเจกว่า ในพระคัมภีร์อัลกุรอานจะสั่งห้ามกราบไหวบูชาธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นอะไรก็ตาม ที่พวกมงายเคยบูชามาก่อน แต่อัลกุรอานบัญชาให้มนุษย์ได้พิจารณาหัตถ์ทรงอิเหนาแห่งทะเลเขาไปถึงความสลบซบซอนและความมหัศจรรย์ของธรรมชาติ ส่วนต่าง ๆ จากจุดนี้เองที่ทัศนคติของมนุษย์เกี่ยวกับธรรมชาติได้รับการเปลี่ยนแปลงมาสู่โลกยุคใหม่ ในยุคนั้นจึงมีมุสลิมเป็นจำนวนมากที่ทำการวิเคราะห์ธรรมชาติ จนได้สูตรทางวิทยาศาสตร์อย่างมากมาย มุสลิมได้วิเคราะห์สรรพสิ่งทั้งมวลตามการชี้แนะของอัลกุรอาน แล้วยุคใหม่แห่งมนุษยชาติก็เริ่มต้น ณ บัดนั้นเอง" (การศาสนา, กรม 2522: 18-19)

ปรัชญากรีกโดยทั่วไป ถือว่า สัตว์และสิ่งมีชีวิตมีฐานะต่ำกว่าความมนุษย์ มนุษย์ต่างจากสิ่งอื่น ๆ ในธรรมชาติตรงที่มนุษย์ เป็นสัตว์ที่มีปัญญาและมีเหตุผล อริสโตเติลเขียนไว้ว่า "พืชมีไว้สำหรับสัตว์และสัตว์มีไว้สำหรับคน สัตว์บ้านมีไว้สำหรับเป็นอาหาร และใช้สอย สัตว์ป่าส่วนใหญ่มีไว้เพื่อเป็นอาหารบาง และเพื่อประโยชน์อื่น ๆ บาง เช่น ทำเสื้อผ้า" (Passmore 1974: 14) สำหรับอริสโตเติล ทุกสิ่งที่มีอยู่มีตำแหน่งเฉพาะของมันในจักรวาล อัยวาว่าแต่ธรรมชาติมีไว้สำหรับรับใช้มนุษย์เลย แมแต่มนุษย์ด้วยกันบางคนก็เกิดมาสำหรับรับใช้บางคน อริสโตเติล (อ้างถึงในวิทย์ วิศทเวทย์ 2525: 12) ได้อธิบายเกี่ยวกับความชอบธรรมของระบบทาส แม้คนกับคนก็ยังเป็นนายกับบ่าวได้ คนกับธรรมชาติยิ่งเป็นไปได้มากกว่า

ในยุคใหม่ เบคอน (อ้างถึงในวิทย์ วิศทเวทย์ 2525: 13) นักปรัชญาอังกฤษในศตวรรษที่ 16 ได้เรียกร้องให้มนุษย์ศึกษา เพื่อจะได้เข้าใจกลไกของ

ธรรมชาติ เพื่อจะได้ตัดทวงเอาประโยชน์จากมันได้ การค้นคว้าหาความรู้ควรเป็นไป เพื่อจะได้มีอำนาจเหนือธรรมชาติเท่านั้น ถึงเวลาแล้วที่มนุษย์จะต้องรื้อฟื้นสิ่งที่พระเจ้า ใหมมา และมนุษย์จะได้เป็นนายธรรมชาติอย่างแท้จริง

เช่นเดียวกัน เดการ์ต บิดาของปรัชญาสมัยใหม่ ก็มีความเห็นว่า มนุษย์ควร แสวงหาเทคโนโลยีที่จะครอบครองธรรมชาติ หากเรามีความรู้ก็จะมีอะไรในโลก ที่เราไม่อาจถือเอาประโยชน์ได้ เราจะต้องพยายามเป็นผู้ครอบครองและเป็นนาย ธรรมชาติให้ได้ (Passmore 1974: 20-21) สำหรับสัตว์นั้น เดการ์ตถือว่ามีความรู้ ต่ำกว่ามนุษย์ ไม่เพียงแต่ในขีดความสามารถเท่านั้น เขายังจัดว่าเป็นสัตว์โลกคนละ ประเภทกับมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงรื้อเอาประโยชน์จากมันได้ เพราะสัตว์ไม่มีจิตใจ ไม่ มีความรู้สึกนึกคิดอะไร

การปฏิวัติอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 18, 19 และการปฏิวัติเทคโนโลยีของ ศตวรรษที่ 20 เป็นผลมาจากแนวคิดที่เชื่อว่ามนุษย์สามารถเอาชนะทุกสิ่งทุกอย่างดัง กล่าวข้างตน เมื่อความต้องการวัตถุดิบป้อนโรงงานเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ การรื้อเอา ประโยชน์จากสัตว์ พืช และทรัพยากรธรรมชาติก็ยิ่งทวีความคุเดือคมมากขึ้น ความคิด ในแง่ที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของโลกขยายตัวและก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ควบพลังสนับสนุนมากมายจากผู้นำรัฐบาลและนักธุรกิจ

แนวความคิดที่ทรงข้ามใจเริ่มปรากฏขึ้นโดย Aldo Leopold (1949), William Vogt (1948) และ Fairfield Osborn (1948) (Southwich 1976: 140-142) เขาชี้ให้เห็นว่า ธรรมชาติกำลังขาดสมดุลและมนุษย์จะต้องชดเชยผลกระทบ มนุษย์ควรดูแลธรรมชาติและคิดว่าตนก็เป็นส่วนหนึ่งที่พัวพันกับธรรมชาติ จะได้ช่วยไม่ ให้เกิดการทำลายตนเองขึ้น

ความกลัวและคำเตือนของบุคคลเหล่านี้ไม่ได้รับการใส่ใจจากนักการศึกษา ในสมัยนั้น เนื่องจากไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงผลเสียหายของการใช้ธรรมชาติ อย่างไม่ปรานี และไม่มีบุคคลสำคัญผู้ใดในสมัยนั้นเห็นความสำคัญของปัญหาและให้การ สนับสนุน

ในปี 1966-1967 เป็นช่วงที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมก่อตัวมากขึ้น ความเจริญ รุ่งเรืองของวิทยาการเริ่มก่อปัญหา A Committee of Biological Working under the Auspices of the international Biological Program, 1966

(Southwich 1976: 142) ได้เสนอบทความว่า คนต้องอาศัยและพึ่งธรรมชาติ จำนวนประชากรมีมากขึ้น แต่ทรัพยากรมีจำกัด ทรัพยากรถูกนำมาใช้อย่างสิ้นเปลือง เมื่อขาดสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรแล้ว เทคโนโลยีอย่างเดียวไม่สามารถจะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ตลอดไป ถึงจะช่วยให้แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษก็จะตามมา ปัญหาสิ่งแวดล้อมแก้ไขได้โดยการจำกัดการเพิ่มของประชากรและจำกัดการขยายตัวของเทคโนโลยี

ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมลงทุกขณะ ความสนใจทางด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมได้ตื่นตัวขึ้นอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่พยายามจะดำรงชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติอีกครั้งหนึ่ง บรรดาชาติต่าง ๆ ได้พยายามกระทำการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของประเทศของตน แนวความคิดของการพัฒนาที่เริ่มเปลี่ยนจากปรัชญาตะวันตกมาเป็นปรัชญาตะวันออก คือ แทนที่จะเอาชนะธรรมชาติ (Conquer Nature) ก็พยายามที่จะปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ (Live in Harmony with Nature) โดยอาศัยความรู้ทางนิเวศวิทยาเข้าช่วย ก่อให้เกิดการศึกษาและการวิจัยมากมายที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของสิ่งแวดล้อมเท่าที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้ามาอาจสรุปตามลักษณะพฤติกรรมอย่างกว้าง ๆ ได้ 3 ลักษณะคือ ลักษณะที่หนึ่งพฤติกรรมในด้านการควบคุม การอนุรักษ์และการทำลายสิ่งแวดล้อม ลักษณะที่สอง พฤติกรรมในด้านการสัมพันธ์ของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม และลักษณะที่สาม พฤติกรรมในด้านการสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

ลักษณะที่หนึ่ง พฤติกรรมในด้านการควบคุม การอนุรักษ์และการทำลายสิ่งแวดล้อม

ในปี 1972 มีโคว์ (Meadow) และคณะ (อ้างในบุญนำ ทานสัมฤทธิ์ 2519: 57) ได้ศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษและรายงานวามมนุษย์กระทำให้เกิดความเสื่อมโทรมแก่สิ่งแวดล้อม มนุษย์ก็ต้องได้รับผลการกระทำในไม่ช้า ความเป็นพิษจะส่งผลกระทบไปไกล กระบวนการนิเวศวิทยาที่ช่วยบรรเทาความรุนแรงจะทำให้มนุษย์อยู่ในความประมาท นอกจากนี้ มีโคว์และคณะยังได้รายงานถึงผลของคิตีที่ ที่ไซแล้วจะหมุนเวียนไปอยู่ในดิน น้ำ อากาศ สัตว์ พืช และมนุษย์ สหรัฐอเมริกา

ได้ออกกฎหมายห้ามใช้ คีคีที ในปี ค.ศ. 1971 คาดว่าจะเลิกใช้ได้อย่างสิ้นเชิงในปี ค.ศ. 2000

ต่อมาในปี 1973 จอห์นสตัน (Johnston 1974: 4911-2A) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติและความคิดเห็นของครู ผลการวิจัยพบว่า ครูที่สอนวิทยาศาสตร์และครูที่สอนวิชาอื่น ๆ มีความเห็นเหมือนกันว่า ครูควรมีบทบาทสำคัญในการควบคุมความสกปรกเป็นพิษของสิ่งแวดล้อมได้เพราะครูเป็นผู้ใกล้ชิดกับเด็ก ครูทั้งสองประเภทเชื่อว่า วิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นแล้ว โรงเรียนควรให้เด็กได้เรียนวิชาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นช่องทางในการแก้ปัญหา วิธีการสอนแบบอภิปรายในชั้นเป็นวิธีที่เหมาะสมที่จะใช้สอน เรื่องสิ่งแวดล้อมที่ควรสอนคือ มลภาวะของน้ำ อากาศ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ในปีเดียวกัน เพิร์กส์ (Perkes 1974: 4914-5A) ได้ศึกษาความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและเจตคติของนักเรียนเกรด 10 และ 12 จากโรงเรียนบริเวณทะเลสาบทั้ง 5 แห่ง และรัฐทางตะวันตก 6 รัฐ โดยใช้นักเรียนเกรด 10 โรงเรียนละ 30 คน เกรด 12 นักเรียน 30 คน จาก 199 โรงเรียน บริเวณทะเลสาบทั้ง 5 ในรัฐอิดลินอยส์ อินเดียนา มิชิแกน โอไฮโอ วิสคอนซิน และโรงเรียนในรัฐทางตะวันตก คือ แคลิฟอร์เนีย ฮาวาย เนวาดา โอเรกอน และวอชิงตัน ผลปรากฏว่า

1. คะแนนความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชายสูงกว่านักเรียนหญิง แตกต่างกันทุก ๆ ไปเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน
2. คะแนนจากทัศนคติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนเกรด 12 สูงกว่านักเรียนเกรด 10 แต่คะแนนความรู้ไม่แตกต่างกัน
3. เจตคติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของเพศชายและหญิงแตกต่างกัน
4. เจตคติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนเกรด 10 และเกรด 12 แตกต่างกัน

ใน ค.ศ. 1976 ริชมอนด์ (Richmond 1977: 5016 A) ได้ศึกษาความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและเจตคติของนักเรียนชั้นปีที่ 5 ในประเทศอังกฤษ โดยใช้แบบทดสอบ 3 แบบ ซึ่งประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับความรู้และเจตคติรวม 45 ข้อ นำไป

ทดสอบกับนักเรียนโรงเรียนมัธยม 500 แห่งจากทุกภาค โดยทดสอบกับนักเรียนโรงเรียนละ 30 คน รวมทั้งหมด 11,000 คน จาก 383 โรงเรียน ผลปรากฏว่า

1. นักเรียนมีความเข้าใจในโน้ตส์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม
2. นักเรียนชายมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมดีกว่านักเรียนหญิง แต่เจตคติไม่แตกต่างกัน
3. คาสสัมพันธ์ระหว่างความรู้โน้ตส์ (Conceptual Knowledge) และเจตคติมีค่า $r = 0.48$
4. คาสสัมพันธ์ระหว่างความรู้ในโน้ตส์และความรู้ (Factual Knowledge) มีค่า $r = 0.44$
5. คาสสัมพันธ์ระหว่างความรู้ (Factual Knowledge) และเจตคติมีค่า $r = 0.38$

ใน ค.ศ. 1977 แอนดรู (Andrews 1978: 3493 A) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) และพฤติกรรมพิสัย (Behavioral Domain) ที่เกี่ยวกับ โปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษากลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 6 จำนวน 58 คน เป็นนักเรียนชาย 25 คน นักเรียนหญิง 33 คน โดยใช้เครื่องวัดเจตคติ และวัดความรู้เกี่ยวกับมโนทัศน์ในวิชาชีววิทยา ผลปรากฏว่า

1. กิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา มีความสัมพันธ์กับเจตคติที่มีต่อกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น
2. ความรู้เกี่ยวกับมโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับเจตคติที่มีต่อมโนทัศน์กับสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น

ดิสโปโต (Dispoto 1976: 4380 A) ได้ศึกษาเพื่อหาว่าการประเมินค่าศีลธรรมในสังคมมีความสัมพันธ์กับความรู้ อารมณ์และกิจกรรมเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเพียงใด เขาให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยยอร์ค 140 คนเป็นกลุ่มตัวอย่างไปขอสอบมาตรฐานและแบบสอบถามประวัติเป็นเครื่องมือ นอกจากนั้นเขา

ยังนำคะแนนไปสัมพันธ์กับผลการ เรียนในมหาวิทยาลัยด้วย ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปรากฏว่าความสัมพันธ์ทางวิชาการส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่าง การประเมินค่าทาง ศีลธรรมกับความรู้ การปฏิบัติ และอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เมื่อพิจารณา โดยไม่แยกเป็นกลุ่มที่เรียนทางวิทยาศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เขาสรุปว่า การประเมิน ค่าทางศีลธรรม (Sociomoral Valuing) มีความสัมพันธ์กับกิจกรรม อารมณ์และ ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและได้อธิบายต่อไปว่านักศึกษาโดยทั่วไปมีอารมณ์ ความรู้สึก เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมยิ่งกว่าความรู้ที่ตนมีในเรื่องนั้น ความรู้สึกกังวลเป็นห่วงสิ่งแวดล้อม ของทั้ง 2 กลุ่มมีเท่า ๆ กัน แต่กลุ่มวิทยาศาสตร์มีความรู้และมีการปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่ง แวดล้อมมากกว่า กล่าวคือว่า ความรู้ ความรู้สึกและการปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ล้วนมีความเกี่ยวข้องกัน

สำหรับงานวิจัยในประเทศไทย ประพันธ์ โดยสมบูรณ์ (2519) ได้ศึกษา ทศนคติของนักเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อเปรียบเทียบทศนคติที่มีต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงในชั้น มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายของโรงเรียนที่มีชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ ไม่มีชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอน ปลายมีทศนคติในเชิงบวกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีความสนใจต่อการสงวนและ คุ้มครองทรัพยากรป่าไม้ และการเข้าเป็นสมาชิกชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสูง มาก ทศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของนักเรียนชายและหญิงของชั้นมัธยมศึกษา ตอนต้นกับตอนปลายไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนนักเรียนที่มีชมรมอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาตินี้มีทศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สูงกว่านักเรียนในโรงเรียนที่ไม่ มีชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญ

ปราณี สุจริตนไชยกุล (2523) ทำการวิจัยเรื่อง ค่านิยมของนักศึกษา วิทยาลัยครูส่วนกลาง เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อศึกษาค่านิยมเกี่ยวกับการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของนักศึกษาวิทยาลัยครูส่วนกลาง ระดับประกาศนียบัตรวิชา การศึกษาชั้นสูงในปีการศึกษา 2522 กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักศึกษาสายวิชา วิทยาศาสตร์และนักศึกษาสายวิชาสังคมศาสตร์ จำนวน 750 คน การเก็บรวบรวม ข้อมูลได้ใช้แบบสอบถามซึ่งประกอบด้วย แบบทดสอบความรู้ แบบวัดค่านิยม และแบบ

วัตถุประสงค์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ซึ่งสร้างขึ้นเอง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 63.1 ยังมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในเกณฑ์ต่ำ ส่วนพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ ตัวแปรด้านเพศและอาชีพศึกษา มีผลต่อค่านิยมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ตัวแปรด้านสาขาวิชา ภูมิภาค และอาชีพมารดาไม่มีผลที่จะทำให้อาชีพค่านิยมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกัน

ลักษณะที่สอง พฤติกรรมในค่านิยมสัมพันธของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม จากหัวข้อตั้งที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น พอจะกล่าวได้ว่าแต่ดั้งเดิม โลกตะวันตกกับโลกตะวันออก มีแนวคิดต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันในลักษณะตรงกันข้าม ในขณะที่โลกตะวันออกถือว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเหมือนกับสัตว์ พืช และสิ่งไม่มีชีวิต โลกตะวันตกกลับเห็นว่า สิ่งแวดล้อมเหล่านี้มีฐานะต่ำกว่ามนุษย์ ความเชื่อหรือแนวคิดที่แตกต่างกันนี้ก็ได้ส่งผลให้เกิดความแตกต่างกันในลักษณะของการกระทำควย การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมในค่านิยมสัมพันธของมนุษย์ที่มีต่อสัตว์ พืช และสิ่งไม่มีชีวิตในแง่ของความรู้สึก ความผูกพัน และความรักนั้น ยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก จะปรากฏเป็นบทความ ข่าวสาร และขอเขียน ที่กล่าวถึงการกระทำซึ่งแสดงออกถึงความผูกพันระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนใหญ่

ฮอลล์ (Hall 1981: 4072 A) ได้ทำการศึกษาวิจัยเพื่อประเมินข้อกำหนดของโบสถ์ เกี่ยวกับ "การฆ่าควยความกรุณา" (Mercy killing) ใหม่ เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ผลการวิจัยคนส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า การฆ่าควยความกรุณาไม่เป็นการผิดจริยธรรมอีกต่อไป การฆ่าควยความกรุณาในที่นี้ให้คำจำกัดความไว้ว่า คือ การกระทำที่ก่อให้เกิดการตายควยเหตุผลของความสงสารต่อบุคคลหรือสัตว์ที่ชีวิตกำลังจะสิ้นสุด การประเมินแบ่งทำเป็น 4 บท บทที่ 1 ประกอบด้วยการประเมินประวัติศาสตร์ประเพณีของชาวคริสเตียนซึ่งพบว่าไม่มีข้อกำหนดในเรื่องนี้ในประเพณี บทที่ 2 เป็นการทดสอบบทบาทตามความแตก-

ต่างของลำดับชั้นทางจริยธรรม บทที่ 3 โดเสนอผลสะท้อนและคำวิจารณ์จากข้อมูลที่เสนอใน 2 บทแรก บทที่ 4 เป็นบทสรุปซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ส่วนคือ (1) ความตายที่กระทำด้วยความเมตตาไม่เป็นการผิดจริยธรรมโดยตรง (2) เป็นการผิดจริยธรรมโดยบังเอิญ การตัดสินใจในลักษณะข้อหนึ่งเป็นการพิจารณาเหตุผลจากข้อสรุปหลายอย่างซึ่งถูกมองเหมือนกับชุดของความน่าจะเป็นที่มารวมกัน และจากจุดนี้เขาได้อธิบายข้อคัดค้านต่อคำสอนที่ว่า การกระทำการฆ่าด้วยความกรุณาเป็นการผิดจริยธรรมโดยบังเอิญ ซึ่งเป็นผลจากการที่วัฒนธรรมอเมริกันรับมาจากองค์ประกอบทางสังคมต่าง ๆ ที่ต่อต้านกับประโยชน์ที่แท้จริงของชาวคริสต์ียน

วารสารสิ่งแวดลอม (มหาวิทยาลัยมหิดล คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ 2521: 56) ได้อธิบายการประท้วงการกระทำการสังหารหมู่ปลาโลมาว่า ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2521 ชาวประมงญี่ปุ่นไล่ฝูงปลาโลมากว่าพันตัวให้ว่ายเข้าไปในอ่าวเล็ก ๆ แล้วช่วยกันไซกระของซี่ปลาเหล่านี้จนตาย ด้วยสาเหตุที่ว่า ปลาโลมาทำลายแหล่งจับปลาของพวกเขา จากการกระทำนี้กลุ่มอนุรักษ์ต่าง ๆ มีปฏิกิริยาต่อต้านอย่างหนัก หลายกลุ่มได้ยื่นประท้วงการสังหารหมู่ปลาโลมาครั้งนี้ต่อรัฐบาลญี่ปุ่นให้จัดการกับผู้ทำพฤติกรรมดังกล่าว นอกจากนี้ที่ประเทศแคนาดา ก็มีกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติทำการรณรงค์ต่อต้านการล่าแมวน้ำ โดยพยายามวิงวอนต่อรัฐบาลแคนาดาให้จัดการกับการกระทำนี้ แต่ไม่ได้รับความสนใจ จึงยื่นประท้วงต่อศาลโลกที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ (มหาวิทยาลัยมหิดล คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ 2521: 58)

เลย์ตเนอร์ (Laytner 1981: 21) ได้เขียนบทความเกี่ยวกับเรื่องที่เกิดขึ้นที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในเมืองโทรอนโท ประเทศแคนาดาว่า กลุ่มต่อต้านการนำสัตว์มาทดลองทางวิทยาศาสตร์ มีชื่อว่า แนวปลดแอกสัตว์สากล (International Animal Liberation Front) ซึ่งมีฐานใหญ่อยู่ในอังกฤษและอเมริกา โดยสมาชิก 3 คนของกลุ่มนี้เป็นชาย 2 คน หญิง 1 คน ได้ปลอมตัวเป็นนักศึกษาที่เข้าร่วมในการทดลอง และทำการขโมยสัตว์ที่อยู่ในระหว่างการทดลองออกมาจากห้องจำนวน 21 ตัว มาปล่อยให้เป็นอิสระ เป็นแมว 1 ตัว แมงกระต่าย 1 ตัว และลูก 4 ตัว หนูตะเภา 14 ตัว และหนูใหญ่ 1 ตัว และยังได้ประกาศว่าจะกระทำเช่นนี้

ในแหล่งที่มีการนำสัตว์มาทดลองอย่างทารุณอีก

เกี่ยวกับเรื่องนี้ได้มีการเคลื่อนไหวในกลุ่มนักวิทยาศาสตร์และนักจิตวิทยา เพื่อหาทางแก้ไขโดย The American Psychology Association (APA), The Association for The Advancement of Psychology (AAP) และตัวแทนจากหน่วยงานทางวิทยาศาสตร์เป็นจำนวนมาก ได้เสนอวิธีแก้ไขเพื่อให้เป็นไปตามจรรยาบรรณของนักจิตวิทยาข้อที่ 10 ซึ่งว่าด้วยการดูแลและการใช้สัตว์ (The Care and Use of Animal) คอกเตอร์ เพอร์ อาคิมส์ (Dr. Perrie Adams) หัวหน้าคณะกรรมการด้านการนำสัตว์มาใช้ในการวิจัยและทดลองของ APA แถลงว่าสมาชิกทุกคนของ APA ยึดมั่นในกฎที่ว่า "ผู้วิจัยยอมรับประกันในความปลอดภัยของสัตว์ทดลองและจะปฏิบัติต่อมันอย่างมีมนุษยธรรม" คอกเตอร์อาคิมส์ และนักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่ต่างก็เห็นด้วยกับการนำสัตว์มาทดลองทางวิทยาศาสตร์ โดยเชื่อว่าจะทำให้เกิดประโยชน์อย่างมหาศาลต่อวงการแพทย์และวิทยาศาสตร์ (Blair 1981: 12)

ลักษณะที่สาม พฤติกรรมในความสัมพันธ์ของมนุษย์และสิ่งเหนือธรรมชาติ

พฤติกรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ มีปรากฏอยู่ทั่วไปในสังคมไทย โดยเฉพาะในสังคมชนบท อานนท์ อภากริม (2517: 75-76) กล่าวถึงความเชื่อของชาวชนบทไทยเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และภูติผีปีศาจว่า ชาวชนบทของไทยมีชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมตามสภาพธรรมชาติอันใดแก่ ภูเขา ป่าไม้ ลำธาร และหนองบึง สิ่งแวดล้อมเหล่านี้มีอิทธิพลเหนือความรู้สึกนึกคิดและชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขาอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่มีลักษณะผิดแผกไปจากสภาพธรรมชาติธรรมดาทั่ว ๆ ไป เช่น ต้นไม้ที่มีขนาดสูงใหญ่ ชาวบ้านในละแวกนั้นมีความเชื่อจากคำบอกเล่าสืบต่อกันไปในทำนองว่า ต้นไม้ใหญ่นั้นเป็นที่สิงสถิตของเจ้าป่าหรือผีป่า ชาวบ้านมีความเกรงกลัวในอิทธิฤทธิ์ของเจ้าป่าหรือผีป่านิยมกราบไหว้บูชา เพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องคุ้มครองให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่ตนเองและสังคม มีประเพณีนำผางไปหมล้าต้นไม้เพราะมีคติเชื่อว่าเจ้าป่าหรือเจ้าพอบต้นไม้นั้นชอบสีผาง ตลอดจนมีการเซ่นไหว้เพื่อขอพร รวมทั้งการขอหวยเบอร์ การกระทำดังกล่าวมีทั้งผลดีและผลเสีย ในด้านดีก็คือไม่มีใครกล้าทำลาย

คนไม้นั้น รวมทั้งคนไมที่อยู่โดยรอบ ทำให้บริเวณนั้นร่มรื่นเป็นที่พักอาศัยของคนใน
 ละแวกนั้น และเป็นการส่งวนทรัพยากรธรรมชาติไปด้วย ผลเสียก็คือหากชาวบ้านเกิด
 ความเลื่อมใสในค่านการขอหวยเบอร์ก็จะเป็นสาเหตุให้มีการเสียเงินทองมาสู่สมการ
 พนัน

ในท้องถิ่นชนบทบางแห่งมีหนองน้ำขนาดใหญ่ ชาวบ้านในละแวกนั้นมีความ
 เชื่อมสัมพันธ์กันมาว่ามีผีหรือเทพเจ้ารักษาคุ้มครองหนองน้ำนั้น สัตว์น้ำนานาชนิดที่
 อาศัยอยู่ในหนองน้ำนั้นเป็นของเทพเจ้าหรือเจ้าพ่อ ใครจับไปบริโภคจะเกิดการปวด
 ท้อง ลงท้องอย่างแรง หรืออาเจียนเพราะไปรับประทานสัตว์ที่เป็นของเจ้าพ่อ ชาว
 บ้านไม่กล้าไปจับมากิน การนับถือปลาเหล่านั้นว่าเป็นของเจ้าพ่อเกิดผลดี ในค่าน
 การส่งเสริมพันธุ์สัตว์น้ำเป็นอย่างดี เพราะสัตว์น้ำในหนองน้ำนั้นจะอุดมสมบูรณ์ เมื่อดึง
 หนองน้ำ สัตว์น้ำก็จะเออตนไหลสู่ลำคลองต่าง ๆ ทำให้ชาวชนบทละแวกนั้นได้มีอาหาร
 บริโภคอย่างอุดมสมบูรณ์

ไททิฟ มีสชา (Titiev, Mischa อ้างในเปรมปรี สกุนสิงห์ 2505:
 7) ได้อธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตมนุษย์ในสมัยโบราณ ว่า ความเชื่อ
 ในสิ่งเหนือธรรมชาติตลอดจนการปฏิบัติตนต่อสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นพิธีการที่แยกออก
 จากพิธีกรรมทางศาสนาโดยยาก การกระทำพิธีต่าง ๆ ก็เพื่อจะเอาใจสิ่งที่มีอำนาจ
 ลึกลับเหนือธรรมชาติ เพราะเชื่อว่าตนจะได้ผลตอบสนองไปในทางดี เช่น ช่วยให้
 กิจการที่ตนทำไ้รับผลสำเร็จหรือมีเงินก็มีผลดีขึ้น แต่โดยมากมนุษย์จะขอความช่วยเหลือ
 เหลือจากสิ่งที่มีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติในขณะที่ตนตกอยู่ในสถานการณ์อันวิฤติ
 โดยมากมักเป็นพิธีการเกี่ยวกับการดำรงชีวิต เช่น พิธีการเกี่ยวกับการเกิด การ
 เปลี่ยนวัย การแต่งงาน การตาย ฯลฯ ทั้งนี้การเอาใจสิ่งที่มีอำนาจลึกลับเหนือ
 ธรรมชาติก็เพื่อช่วยให้ชีวิตที่เปลี่ยนไปเป็นไปด้วยความราบรื่นและปลอดภัย

นิรมล เศษะปณิก (2522) ศึกษาเปรียบเทียบความเข้าใจเรื่องจุดหมาย
 ปลายทางสูงสุดของศาสนาที่มีผลกระทบต่อแนวการดำเนินชีวิตในกลุ่มชาวพุทธและชาว
 คริสต์ระดับชาวบ้าน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างชาวพุทธจำนวน 100 คน และชาวคริสต์
 จำนวน 100 คน ศึกษาเฉพาะกรณีที่บ้านลโคกชันนอน อำเภอนาทอง จังหวัดชลบุรี
 ผลการศึกษาพบว่า ชาวคริสต์มีความเชื่อและความเข้าใจในจุดหมายปลายทางสูงสุด

ของตนถูกต้องตามหลักคำสอนและปฏิบัติตามวัตถุประสงค์นั้นอย่างเคร่งครัด ส่วนชาวพุทธจำนวนไม่น้อยไม่คอยเข้าใจในจุดหมายปลายทางสูงสุดของพุทธศาสนา แต่กลับพบว่า ชาวพุทธส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ชาติหน้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์และเรื่องราวของขลังมากกว่าความเชื่อในจุดหมายปลายทางสูงสุดนั้น

สุนทร โคมิน และสนธิ สมักรการ (2523: 316-330) ศึกษาพฤติกรรมและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยม ในเรื่องของพฤติกรรมมายาศาสตร์ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ของคนไทย ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ พฤติกรรมมายาศาสตร์เกี่ยวกับการบนบานศาลกลาวนั้น คนไทยส่วนใหญ่ไม่มีพฤติกรรมการบนบานศาลกลาว แต่ในสวนน้อยประมาณ 39 เปอร์เซ็นต์ ยังมีพฤติกรรมทำนองนี้อยู่ เมื่อพิจารณาตามคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าเพศหญิงมีพฤติกรรมการบนบานศาลกลาวมากกว่าเพศชายอย่างชัดเจน ส่วนองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น พื้นฐานการศึกษา ถิ่นที่อยู่ และรายได้นั้นไม่พบว่ามี ความแตกต่างกันมากนัก พฤติกรรมการสะเดาะเคราะห์พบว่า ในรอบปีที่ผ่านมา มีเพียง 20 เปอร์เซ็นต์ของกลุ่มตัวอย่างที่ยังมีพฤติกรรมนี้อยู่ ซึ่งในจำนวนนี้ปรากฏว่าคนต่างจังหวัดมีพฤติกรรมการสะเดาะเคราะห์มากกว่าคนในกรุงเทพฯ พฤติกรรมการคูดมอ ผูกดวง พบว่าคนไทยที่ยังนิยมกระทำพฤติกรรมนี้อยู่มี 39 เปอร์เซ็นต์ และพบว่าเพศหญิงมีพฤติกรรมคานี้มากกว่าเพศชาย คนกรุงเทพฯ มีพฤติกรรมคูดมอ ผูกดวง มากกว่าคนต่างจังหวัด คนที่มีความรู้สูง คูดมอ ผูกดวงมากกว่าคนที่มีความรู้ต่ำ ผู้ที่มีรายได้สูงมีพฤติกรรมคานี้มากกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำ และยังได้พบว่า ชาราชการและผู้มีอาชีพค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ มีพฤติกรรมการคูดมอ ผูกดวงมากกว่ากรรมกรและชาวไร่ชาวนา ซึ่งมีพฤติกรรมคานีน้อยที่สุด

การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมคงได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่เป็นการศึกษาที่เน้นในด้านทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยม ยังไม่ปรากฏมีผู้ใดศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมในแง่ของความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมมาก่อนเลย ทัศนคติ ความเชื่อและค่านิยมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งคนพบจากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ในบางเรื่องก็ยังคงมีความขัดแย้งไม่สามารถหาคำตอบที่ชัดเจนได้ กาลเวลาและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อาจทำให้ขอคนพบ

เหล่านั้นเป็นปัจจุบันน้อยลง ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและสำรวจว่าปัจจุบันบุคคลมีความรู้ ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม ในด้านต่าง ๆ แตกต่างกันหรือไม่อย่างไรตามตัวแปรอิสระ 6 ตัวแปรได้แก่ ภูมิภาค สภาพความเป็นเมือง สถานภาพ เพศ ศาสนา และอาชีพหลักของครอบครัว

จริยธรรมกับตัวแปรทางสังคม

การพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคลนั้นมีต้นเหตุมาจากอิทธิพลการเรียนรู้จากสังคมเป็นสำคัญ (Kay 1970: 30-31) กล่าวคือ บุคคลที่เกิดมาในแต่ละสังคมจะท่องเรียนรู้ และยอมรับจริยธรรมประเพณีในสังคมของตน ซึ่งย่อมแตกต่างจากจริยธรรมประเพณีของสังคมอื่น ๆ บุคคลที่อยู่ในสังคมเดียวกันหรือสังคมที่มีจริยธรรมประเพณีคล้ายคลึงกัน จะมีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ไปในแนวเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน ส่วนบุคคลที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูหรือการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) แตกต่างกัน ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ก็จะไม่แตกต่างกันไปด้วย

ตัวแปรทางสังคมซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ดังกล่าวประกอบด้วย

1. สภาพแวดล้อม

การพิจารณาสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางจริยธรรมของบุคคลสามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สภาพแวดล้อมจำแนกตามภูมิภาค กับสภาพแวดล้อมจำแนกตามสภาพความเป็นเมืองซึ่งแบ่งย่อยออกเป็นสังคมเมือง และสังคมชนบท

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ทางการเมือง ซึ่งแบ่งภูมิภาคต่าง ๆ และสภาพความเป็นเมืองออกจากกัน ทำให้วิถีการดำเนินชีวิต ชนบทชนเมือง ประเพณี ค่านิยม ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลในแต่ละสภาพแวดล้อมแตกต่างกันไปด้วย โดยสภาพแวดล้อมจะหล่อหลอมรูปแบบของประสบการณ์และพฤติกรรมต่าง ๆ ให้แก่เด็กตั้งแต่แรกเกิดเป็นต้นไป ดังนั้นจะเห็นได้จากวิถีการดำเนินชีวิต ชนบทชนเมือง ประเพณีของคนในภาคเหนือ จะแตกต่างไปจากคนในภาคใต้หรือภาคอื่น ๆ ในหัวเมืองเดียวกันในสังคมเมืองซึ่งมีความเจริญทางเทคโนโลยี บุคคลจะมีชีวิตความเป็น

อยู่ข้างข้างซ้น แยกต่างไปจากสภาพแวดล้อมในสังคมชนบทที่ห่างไกลความเจริญและมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ความแตกต่างกันในสภาพแวดล้อมเหล่านี้ มีผลให้บุคคลมีความรู้สึกนึกคิดและมีพฤติกรรมแตกต่างกัน ซึ่งนำไปสู่สมมุติฐานในการวิจัยว่า ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของกลุ่มตัวอย่างจะแตกต่างกันตามตัวแปรภูมิภาค และสภาพความเป็นเมือง

2. สถานภาพ

สถานภาพของบุคคลสามารถพิจารณาได้เป็น 3 ประการคือ หนึ่งระดับอายุของบุคคล ได้แก่ ช่วงอายุต่าง ๆ เช่น 10 ปี, 20 ปี เป็นต้น สองระดับการศึกษาของบุคคลได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หรือปริญญาตรี สามสถานภาพทางสังคมอันเป็นตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของสังคม เช่น เป็นลูก เป็นพ่อแม่ เป็นนักเรียน เป็นครู หรือเป็นผู้ปกครอง เป็นต้น

สถานภาพมีผลต่อการเรียนรู้ทางจริยธรรมของบุคคล เนื่องจากการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้หลายวิธี ทั้งจากการสังเกตตัวอย่าง จากคำบอกเล่า จากประสบการณ์ตรงของตนเอง และอื่น ๆ ซึ่งแต่ละคนย่อมมีลักษณะวิธีการเรียนรู้ที่ต่างกันไปออกไปตามการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ความเชื่อและความสามารถเฉพาะตัวของแต่ละคน เด็กสามารถเรียนรู้ได้เฉพาะสิ่งง่าย ๆ ใกล้ตัวและมีลักษณะเป็นรูปธรรม ในขณะที่ผู้ใหญ่สามารถคิดพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้ละเอียดลึกซึ้งและเป็นนามธรรมมากกว่าคนที่มีการศึกษาสูงกว่าหรืออายุมากกว่าย่อมสามารถที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ละเอียดและซับซ้อนกว่าคนที่มีการศึกษาน้อยกว่าหรืออายุน้อยกว่า ดังนั้นบุคคลที่มีสถานภาพต่างกันจึงมีความสามารถในการเรียนรู้เงื่อนไขต่าง ๆ ได้แตกต่างกัน นำไปสู่สมมุติฐานการวิจัยว่า ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมของกลุ่มตัวอย่างน่าจะมีการแตกต่างกันตามสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง

3. เพศ

จากกระบวนการถอดแบบ (Identification) ตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ที่ได้อธิบายถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กว่า เกิดจากการเลียนแบบพ่อแม่ผู้ใกล้ชิด เด็กชายจะเลียนแบบพ่อ เด็กหญิงจะเลียนแบบแม่ ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะทำให้เด็กมีบท

บาทที่เหมาะสมกับเพศของตน สังคมไทยกำหนดบทบาททางเพศ ของเพศชายและหญิง ให้ความแตกต่างกัน ดังที่ กัสกิน (Guskin 1964: 84) กล่าวว่าสังคมไทยมีลักษณะเป็นสองมาตรฐาน (Double Standard) โดยสังคมไทยมีแนวโน้มที่จะยอมรับเลี้ยงดูใหญ่หญิงเป็นเพศที่อ่อนโยน สุภาพ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ในขณะที่ผู้ชายจะได้รับการยอมรับให้มีความกล้าหาญ เข้มแข็ง มีความเชื่อมั่นในตนเอง และโดยธรรมชาติเพศชายและเพศหญิงก็มีความแตกต่างกันทั้งโครงสร้างทางกายและทางจิตใจ ลักษณะต่าง ๆ นี้นิยมมีผลต่อบุคลิกภาพ ตลอดจนแนวคิดของเด็กชายและเด็กหญิง ทำให้เพศชายและเพศหญิงมีบุคลิกภาพ ทักษะคติ แนวคิดและพฤติกรรมแตกต่างกันหลายประการ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานการวิจัยว่า เพศชายและเพศหญิงจะมีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน

4. ศาสนา

สถาบันศาสนานับเป็นแหล่งทางสังคมส่วนหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังจริยธรรมให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล เนื่องจากคำสอนทางศาสนาจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล ควบคุมใ้บุคคลประพฤติปฏิบัติไปในทางที่ถูกตอตามทำนองคลองธรรม และมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย โดยที่ประเทศไทยมีอิสระในการนับถือศาสนา แม้ว่าศาสนาประจำชาติซึ่งคนส่วนใหญ่ยึดถือคือ ศาสนาพุทธ แต่จำนวนคนไทยที่นับถือศาสนาอื่นก็มีอยู่ไม่น้อย เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม เป็นต้น แต่ละศาสนาจะมีอิทธิพลต่อวิถีปฏิบัติและแนวทางการดำเนินชีวิตของบุคคลให้แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ศาสนาอิสลามมีความละเอียดอ่อน นอกจากจะมีบัญญัติเกี่ยวกับปรัชญาแห่งชีวิตและศีลธรรมอันดีงามแล้ว ยังได้บัญญัติครอบคลุมถึงการดำรงชีวิตประจำวันด้วย (ทองตอ กลวยไม ฌ อยุธยา 2504: 33) ศาสนาอิสลามจึงมีอิทธิพลเหนือความรู้สึกนึกคิดและจิตใจของชาวมุสลิมมาก โดยเขาถือว่าศาสนานั้นเป็นธรรมนูญชีวิต (Code of Life) ของเขาเลขที่เดียว (สมจัย อนุমানราชชน 2513: 4) ส่วนศาสนาคริสต์นั้นยึดมั่นในความศรัทธาต่อพระเจ้า และเชื่อว่าพระเจ้ามีเพียงองค์เดียวเท่านั้น ซึ่งเป็นผู้สร้างและบันดาลทุกสิ่งทุกอย่างในโลก สำหรับศาสนาพุทธไม่มีความเชื่อในพระเจ้า แต่จะเน้นในเรื่องหลักการปฏิบัติ และการเป็นที่พึ่งของตนเองไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของอำนาจใด ๆ ในด้านกรปฏิบัติต่อธรรมชาติ

ศาสนาคริสต์เชื่อว่าพระเจ้าสร้างสิ่งทั้งปวงไว้เพื่อรับใช้มนุษย์ มนุษย์มีสิทธิที่จะจัดการกับธรรมชาติ แต่ไม่มีหน้าที่อะไรที่จะต้องปฏิบัติต่อมัน ส่วนศาสนาพุทธสอนมิให้ทำลายชีวิตซึ่งหมายรวมถึงสัตว์ เพราะเชื่อว่าคนมิได้เป็นสัตว์โลกที่มีฐานะพิเศษเหนือสัตว์โลกอื่น คนกับสัตว์มีฐานะเท่าเทียมกัน ควรปฏิบัติต่อสัตว์ฉันมิตรกับมิตร (วิทย วิศท-เวทย 2525: 3-15)

จากแนวคิดเหล่านี้ ผู้วิจัยจึงนำมาเป็นแนวทางในการตั้งสมมุติฐานของการวิจัยว่า ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม จะมีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน

5. อาชีพหลักของครอบครัว

ในชีวิตประจำวันของคนส่วนใหญ่จะใช้เวลาอยู่กับการประกอบอาชีพของตน ชีวิตการทำงานจึงเป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่มีส่วนในการหล่อหลอมบุคลิกภาพ ความเชื่อ แนวคิด ทศนคติ และค่านิยมของบุคคล ดังที่อาเซอร์ ที่ เจอซิลด์ (Jersild 1947: 575) กล่าวว่า บุคคลที่ประกอบอาชีพแตกต่างกันก็มีบุคลิกภาพที่ต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะหน้าที่การงานและความรับผิดชอบที่บุคคลมีส่วนร่วม และเมื่อบุคคลมีความเชื่อ แนวคิด ทศนคติ ค่านิยม และบุคลิกภาพเช่นไร ก็จะถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ให้แก่สมาชิกในครอบครัว เพราะพ่อแม่เป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยตรง และเด็กจะถือคนตามแบบอย่างความประพฤติที่เป็นแบบฉบับของพ่อแม่ (Hilgard 1971: 78) ดังนั้นผู้ที่มาจากครอบครัวที่มีอาชีพหลักต่างกัน จึงย่อมจะมีความแตกต่างกันในด้านบุคลิกภาพ ความเชื่อ และแนวคิดต่าง ๆ และน่าจะนำไปสู่ความแตกต่างในด้านความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมด้วย ผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานว่า ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันตามตัวแปร อาชีพหลักของครอบครัว

สมมุติฐานของการวิจัย

1. บุคคลในภูมิภาคต่างกัน จะมีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน

2. บุคคลจากถิ่นที่อยู่ที่มีสภาพความเป็นเมืองแตกต่างกันจะมีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน
3. บุคคลผู้มีสถานภาพที่แตกต่างกัน จะมีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน
4. เพศชายและเพศหญิง จะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน
5. บุคคลผู้นับถือศาสนาแตกต่างกัน จะมีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน
6. บุคคลจากครอบครัวที่มีอาชีพหลักแตกต่างกัน จะมีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและสำรวจสภาพที่เป็นจริงในด้านความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมของนักเรียน ครู และผู้ปกครองเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม
2. เพื่อศึกษาตัวแปรเกี่ยวกับภูมิภาค สภาพความเป็นเมือง สถานภาพ เพศ ศาสนาและอาชีพหลักของครอบครัว ว่าจะมีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่อย่างไร
3. เพื่อพัฒนามาตรวัดความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะนักเรียนซึ่งกำลังศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2524 ครูที่ทำหน้าที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและกรุงเทพมหานคร ส่วนผู้ปกครอง คือ บิดา มารดา หรือ ผู้เลี้ยงดูนักเรียน
2. ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมในการวิจัยนี้ คือ คะแนนที่ได้จากมาตรวัดความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม

3. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ

- สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ครู และผู้ปกครอง
- เพศ
- ภูมิภาค แบ่งเป็น ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก เชียงเหนือและกรุงเทพมหานคร
- สภาพความเป็นเมือง แบ่งเป็น กรุงเทพมหานครชั้นใน กรุงเทพมหานครชั้นนอก อำเภอเมืองต่างจังหวัด และอำเภอชนบท
- ศาสนา แบ่งเป็น พุทธ คริสต์ อิสลาม
- อาชีพหลักของครอบครัว แบ่งเป็น ข้าราชการ ผู้ใช้แรงงาน ผู้ประกอบธุรกิจ และลูกจ้างเอกชน

3.2 ตัวแปรตาม

- คะแนนความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม เกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลแม้ว่าจะพยายามรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนมาก แต่ก็ยังได้ข้อมูลไม่ครบตามจำนวนที่ตั้งเป้าหมายไว้ เนื่องจากความจำกัดในเรื่องของเวลา
2. กลุ่มตัวอย่างผู้ปกครองส่วนใหญ่ ผู้วิจัยไม่สามารถเก็บข้อมูลจากผู้ปกครองโดยตรง จึงต้องฝากแบบสอบถามแก่นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนำไปชี้แจงให้ผู้ปกครองทำที่บ้าน

คำจำกัดความที่ใช่

- จริยธรรม หมายถึง หลักเกณฑ์ของบุคคลในการตัดสินใจว่าพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ดี-ไม่ดี ถูก-ไม่ถูก และควร-ไม่ควรปฏิบัติทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสิ่งแวดล้อม

- ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม หมายถึง ความเชื่อความคิดของบุคคล
ที่ไต่ถามกระบวนการคิดไตร่ตรองและใช้เหตุผลแล้วว่า พฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ดี
ถูก และควร และพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดี ผิด และไม่ควร โดยบุคคลจะ
ประเมินว่าพฤติกรรมหนึ่งมีความเป็นไปได้ (Probability) ที่จะนำไปสู่ผลกระทบ
อะไรบางอย่าง และผลกระทบเหล่านั้นมีความน่าปรารถนามากน้อยเพียงใด สำหรับในการ
วิจัยครั้งนี้ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมของบุคคล พิจารณาจากคะแนนรวมซึ่ง
คำนวณจากสูตรของฟิชไบน์ (Fishbein)

ความรู้ความเข้าใจไปในทางบวก หมายถึง ความรู้ความเข้าใจว่าพฤติกรรม
หนึ่ง ๆ เป็นพฤติกรรมที่ดี ถูกและควร ในที่นี้พิจารณาจากคะแนนรวมตามสูตรของ
ฟิชไบน์ หากคะแนนรวมมีค่าวกตั้งแต่ 4.01 ขึ้นไป ก็มีความหมายถึงการมีความรู้
ความเข้าใจว่าพฤติกรรมนั้นเป็นพฤติกรรมที่ดี ถูกและควร และระดับความถูกต้องของ
พฤติกรรมจะเพิ่มมากขึ้น หากคะแนนรวมมีค่าวกมากขึ้น

ความรู้ความเข้าใจไปในทางลบ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจว่าพฤติกรรม
หนึ่ง ๆ เป็นพฤติกรรมที่ไม่ดี ผิด และไม่ควร ในที่นี้พิจารณาจากคะแนนรวมตามสูตร
ของฟิชไบน์ หากคะแนนรวมมีค่าลบตั้งแต่ -4.01 ขึ้นไป มีความหมายถึงการมีความ
รู้ความเข้าใจว่าพฤติกรรมนั้นเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดี ผิด และไม่ควร และระดับความ
ไม่ถูกต้องของพฤติกรรมจะเพิ่มมากขึ้น หากคะแนนรวมมีค่าลบมากขึ้น

ระดับความถูกต้องของพฤติกรรม หมายถึง ระดับความดีงาม ถูกต้องและ
สมควรของพฤติกรรม ซึ่งใช้แทนความหมายของคะแนนรวมที่คำนวณจากสูตรของฟิชไบน์
โดยจำแนกออกเป็น 7 ระดับดังต่อไปนี้

ช่วงคะแนน	ระดับความถูกต้องของพฤติกรรม
20.01-28.00	ดี ถูก และควร อย่างมากที่สุด
12.01-20.00	ดี ถูก และควรอย่างมาก
4.01-12.00	ดี ถูก และควร
(-4.00)-(-4.00)	ตัดสินไม่ได้
(-4.01)-(-12.00)	ไม่ดี ผิด และไม่ควร

ช่วงคะแนน
(-12.01)-(-20.00)
(-20.01)-(-28.00)

ระดับความถูกต้องของพฤติกรรม
ไม่ดี ผิด และไม่ควรมาก
ไม่ดี ผิด และไม่ควรมากที่สุด

พฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม หมายถึง การกระทำต่อพืช สัตว์ วัตถุ พลังงาน และสิ่งเหนือธรรมชาติ

นักเรียน หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2524 ในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร

ครู หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่สอนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา จากภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร

ผู้ปกครอง หมายถึง บิดา มารดา หรือ ผู้เลี้ยงดูนักเรียน

ภูมิภาค หมายถึง พื้นที่ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของประเทศไทย และกรุงเทพมหานคร

สภาพความเป็นเมือง หมายถึง สภาพความเจริญของท้องที่แบ่งออกเป็น กรุงเทพมหานครชั้นใน กรุงเทพมหานครชั้นนอก อำเภอเมืองและอำเภอชนบท

สถานภาพ หมายถึง สภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 ครู และผู้ปกครอง

อาชีพหลักของครอบครัว หมายถึง อาชีพที่ทำรายได้ส่วนใหญ่ให้แก่ครอบครัว ได้แก่ ข้าราชการ ธุรกิจการค้า ลูกจ้างเอกชน และผู้ใช้แรงงาน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบสภาพที่เป็นจริงของความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง

2. ทำให้เห็นภาพรวมของบรรทัดฐานในสังคมไทยว่ามีความรู้ ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมที่เคร่งครัดหรือหลวมและตัวแปรใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม

3. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ เนื่องจากงานวิจัยนี้ไม่ซ้ำซ้อนกับงานวิจัยใด ๆ ที่มีอยู่แล้ว ทั้งในประเทศและต่างประเทศ